

Այս տառապանքները կը հաստա-
տեն նոր տիտղոս մը՝ ապրեցու իրա-
ւունքին որը Հայեր քաջաբար պաշա-
պանած են իրենց ցեղի և իրենց քա-
ղաքակրթութեան գիւցապնական
գիմադրութեամբը վեցդարեան տի-
րապետութեան մը դէմ։ Հայաստանի
ինքնավարութիւնը այսուհետեւ պաշտ-
տադիր կը դառնայ, նոյն իսկ Վա-
երկարատե մարտիրոսութեան պատ-
ճառով։ Բայց այսօր, անմեղ զոհերի
համար կարեկցութեան և գթու-
թեան վրայ միայն չէ խնդիրը։ Հա-
յաստան, որ ինք ալ կը կոտի մարդ-
կութեան և ազատութեան համար,
իր թանկագին աջակցութիւն բերե-
լով մեր դաշնակիցներին կովկասի
մէջ, Հայաստան որ չափազանց զոհ-
ւած է, արժանի է որ իր դատին ար-
դարութիւնը նկատի առնուի։ Հաշիւ-
ների կարգադրումն որը բնաւ չք-
պիտի մոռցուի ան։

ՀԱՅԵՐԸ ԹԻԻՐԻԱԻ ՄԷՁ

Սոփիաի «Հայաստան»-ն կը քաղենք հետեւեալները.

Տիգրանակերտի հայերուն արգելաւած է քաղաքի պարիսպներէն դուրս ելլել. հրացանազարկ կը լինին անմիջապէս: Սոսիսորդը իր սենեակի լամպին քարիւղը վրան թափելով վառեր է ու անձնասպան եղեր, որովհետեւ պահանջներ էին ըստորագրել թուղթ մը, ուր կըսէր թէ բանտին մէջ սպաննուածները բռնակոն մահով մեռեր են:

Վերջին պահուն կիմացել թէ Տիգրանակերտի մէջ կոտորած եղած է և 2.000 հայ սպաննուած:

Սարսափի լուրեր կը լսենք նաև խորհրդէն և Հիւանի. Մանսուրէն:

— Կեսարիայէն Պոլիս եկած գերմանուհի մը կը պատմէ որ Էվէրէքի մէջ ուռմրի մը պատահական պայթումին յաջորդեց զարհուրելի հուլածանք բոլոր հայերու գէմ:

Գայմազամը բարի մարդ լինելով պաշտօնանկ ըլլին և տեղը չէր քէզ մը անանցին, որ ճիւղ մըն է և զարհուրելի տանջանքներ տաւ ժողովուրդին:

Սմէն տեղ խուզարկութիւններ և հարխարաւոր ձերբակալութիւններ եղան, և ապա ամբողջ շրջանի հայերը աքսորեցան:

— Անցած շաբթու խուզարկութիւններ սկսան Նիկիոմիդիոյ շրջանին մէջ, ուր գործ գրեցան սովորական շաբթուան:

Այսպէս, Պարտիզակի մէջ, խորհրդակցութիւն մը կատարելու պատրաստով, 80 հոգի — քահանայ, երանելի, մատուրական կը — հաւաքեն ազգային վարժարանը և օրաստիւնի ձեռով գէնք կը պահանջեն:

Իրգիսի միւթէտարեֆը ինք կը կարգադրէ ամէն բան. կը պատմէ վանի շարժումի մասին, կըսէ թէ գտնուած է ահագին քանակութեամբ զէնք, որուն պահեստը հոս է (2): Հայերը քիչ մը զէնք կը յանձնեն, բայց թուրքերը այդքանով չեն գոհանար, նորէն կը պահանջեն ու նորէն կը տանջեն:

Կանցնին Օլմաք. քահանային մօրուքը կը փետտեն փողոցին մէջ: Չէ՞ք կը պահանջեն. ու երբ հայերը կը յայտնեն թէ բան մը չունին, թուրքերը 50 ժանդարմով և շրջակայ չէրքէզներով կը պաշարեն գիւղը:

Հայածանքը մինչև օրս ալ տակաւին դադրած չէ: Տարակոյս չկայ որ, ժողովուրդը զինամթափ ընելէ ետք, պիտի աքսորեն, ինչպէս եղաւ ամեն տեղ: Յետոյ արդէն կարգը կուգայ երկի Պոլսին:

— Կ.պոլսի ուսուցչանոցի (Տարիւմուալիմին) վեց հայ աշակերտները թունաւորուած են ճաշի ժամանակ, վանեցի խոտորով մեռած է դառն տանջանքներով, իսկ միւսները կը դարձան զպրոցի հիւանդանոցին մէջ:

— Մարգուանի հայերը զինամթափ ընելով մէկ մասը ջարդեր են, մնացածը աքսորեր են:

— Տրապիզոնի առաջնորդ Գեորգի. Դուրեան զրկուած է կարին ուր պիտի դատուի պատերազմական ատեանէն:

— Թուրքերը, խուզարկելով Հիւանի. Մանսուրի եկեղեցին, սկիհը նետեր են արտաքնոց, Յետոյ ժանդարմները շուրջտառներ հագնելով և պատարագը կեղծելով սկսեր են հայոյիլ քրիստոնէութեան և հայութեան:

Քահանան բանտն է ու ամէն օր կը խոչտանգուի:

ԵՐԶՆԿԱՅԻ ՍՍԵՍԱՓՆԵՐԸ

Թուրքահայաստանէն մեզ հաղորդուած են Թուրքերի կատարած հետեւեալ սոսկալի խոզութիւնները:

Ծաթ գիւղին մէջ Ատիլ անուն միւտիւրը շատ չարիքներ գործած, շատ դրամ առած, հայ կին մըն ալ իրեն տրամադրելի ըրած է. ուրիշ հարս մըն ալ կը պահանջէ և գիւղացիները կը համակերպին որովհետեւ ոչինչ կընան ընել (1), ոչ բողոք, ոչ աղաչանք կը լսուի:

Ապրիլ 8(21)ին հինգ ոստիկան և գանուռ չաուշի մը կերթան թաղեր և թաթուլ Չիլէշ կէրճեանը, Մասիս Այճեանը և վարդան Տեղիշեանը կը բռնեն կը տանին յիսնապետ Սիւլեյմանի սենեակը ուր կը սկսին չարաշար ձեռք, կոխկըտել, եղունգները աքցանով քաշել. վարդանի ախանջին բլթակը կը կրտրեն ու ամենքն ալ կիսամեռ դրութեան մէջ կը ձգեն: Քանի մը ժամ յետոյ, շուրջ կը սթափեցնեն և կրկին ու կրկին կը ձեռնեն: Ապա կը հարցնեն թէ ո՞րոնք են Դաշնակցականները, ո՞ւր պահուած են զէնքերը և ուսմբերը, ո՞րքան դրամ զրկուած է քովի ժածիներուն և այլն: Մինչև արշալոյս այսպէս խոչտանգելէ ետք, առտան գէմ երեքն ալ մէկ մէկ մարդու շալակ տալով կը զըրկեն տուներէն: Երբ աղբիւրին կը մօտենան, Մասիսը կըսէ թէ շատ ծարաւ է: Ոստիկանները կը պառկեցնեն աղբիւրին առջին և կը սկսին երեսն ի վար միգել:

«Սահաքեղի ջուր, կեալուր օղլու կեալուր» ըսելով, Երեքն ալ մինչև այսօր հիւանդ պառկած են: Դատարան բողոքեցին, բժիշկ եկաւ քննեց, արձանագրութիւն ըրաւ, վկաներ լռուեցան, բայց ոչինչ եղաւ որովհետեւ կառավարիչը արգիլեց դատը:

Բթառիճ գիւղին մէջ ալ շատ խռթմնապատիւներ գործուած են ճէմի Նահիլէի ոստիկաններուն: Եւ չէթաներու կողմէ ձեռք, խուզարկութիւն, թալան, ալ սովորական բաներ դարձած են: Չէթայի մը մարդիկ երկու հարս կը պղծեն, շատե-

(1) Եթէ չեն կրնար ուրիշ բան մը ընել, կրնան գոնէ մեռնիլ պատուաւոր կերպով: ԽՍԲ.

րու ունեցածը կը կողոպտեն, որովհետեւ 18էն 45 տարեկանները զինուոր տարուած են, 45էն վեր եղողներուն ալ ամէն օր Չոր բերանէն մինչև Մամախաթուն երգաք կրէլ կուտան, որով գիւղերը այր մարդերէ թորթովին դատարկուած ու մնացած են ոստիկաններու և չէթաներու քմահաճոյքին: Այս գիւղին մէջ ալ մէկը կը մեռցնեն ձեռի տակ և տակաւին շատ ուրիշ խռթմութիւններ կը գործեն:

Խնձորիկ գիւղին մէջ ձեռք, պատուոյ բռնաբարումը, թալանը պակաս չեն: Նոյնպէս Ս. Թորոսի վանքը բոլորովին կողոպտուի տուած են: Ո՞ր կողմէն որ զինուոր մը կամ չէթա մը գայ, միշտ հայ գիւղերը կը մնայ. և եթէ գիւղին մէջ թուրք ալ գտնուի, անոր տունը չերթար, միշտ հայուն տունը կիջնէ, պայմանով որ անեցին ամէն բան թէսլիմ ընէ: Այլ հայ գիւղերը բան չմնաց, Հարիւրաւոր ընտանիքներ մերկ և անօթի են:

Դարաթաղ գիւղին ալ շատ չարիքներ կը գործեն չէթաներն ու ոստիկանները: Դրամ առնել, զէնք պահանջել, կիներ բռնաբարել, ատոնք սովորական բաներ են: Միւտիւր Ատիլը միացած է ոստիկաններուն և չէթաներուն, որոնք ինչ որ ուզեն կընեն:

Երզնկայի բոլոր գիւղերը քամելէ յետոյ, կառավարին ու մէպուս Հալաթ պէյը քանի մը օր առաջ գալին Կասիկ: Ներկայ ք յետոյ տեղի՞ն ոստիկանական յիսնապետը 20 ոստիկաններով և թուրք ու քուրդ խուժանով կերթայ Կասիսի երկու Քաղառիճ գիւղերը կը պաշարէ և կը սկսի ձեռք: «Չեղնէ 4 թնդա. նօթ և հազար հատ ալ կանոնաւոր զէնք կը պահանջուի» կըսէ: Մեռցնելու ատիճան ձեռն ալ բաւական չեն համարիր, կը պառկեցնեն, ըզգեստները կս հանեն և հրաշէկ շամփուրներով կը սկսին տաղել կոնակներն և հալած իւղ լեցնել վրանին, «Չէնքերնիդ և թնդանօթնիդ տէք որ ազատիք» ըսելով, Ծեծուածներն ու տանջուածները մէկ կողմէն կը լեցնեն եկեղեցի, «Պուճը տա պօքլուք հանէլէ. պուճտան սօնրա պուճաւը պօքլուք օլլամաք տըր» կը պոռան: Եկեղեցիին համար է որ կըսեն այս խօսքը. հաւատք, կրօնք, սրբութիւն, խաչ, սաստիկ կանարգեն ու կը հայհոյեն: Ոչ միայն այր մարդիկ կը ձեռնեն, այլ և կիները, աղջիկները և փոքր տղայները: Երբունի Յակոբ քահանան, որ 75 տարեկան է, կը բերեն մէջտեղ և քանի մը հատ զարնելէ յետոյ՝ յիսնապետը կը հրամայէ որ չուան մը բերեն իւղոտեն: Երբունի գողգողալով կաղաչէ որ նախ քիչ մը հաց տան իրեն և երկու վայրկեան ազատ ձգելէ յետոյ կախեն: այդ խօսքէն ազգուած կը ձգեն խեղճ ձերուսին: Ծատերը ձեռնէ և տանջելէ յետոյ՝ կը բանտարկեն եկեղեցիին մէջ. իսկ թուրք և քուրդ խուժանը բոլոր տունները

պարզապէս թալանի կուտայ, խուզարկութեան պատրասկին տակ սընդուններուն, պահարաններուն մէջ ինչ որ գտնեն, կառնեն կերթան: Ահաբեկ ժողովուրդը ձայն չկրնար հանել, գտնուած զէնքերը թուրքերուն և քուրդերուն նէր կուտան որ քաջալերուին: Այս միւտիւր խռթմութիւնը գործ կը դրի վարի և վերի Քաղառիճ ու Ս. Նշան վանք գիւղերը: Յետոյ երեք գիւղերուն միւթարները, աղաները և Քաղառաւ քահանայ Պալըմեանը ու Տըրգատ քահանայ Արրահամեանը կը բանտարկեն:

Երէկ երեկոյ, մայիս 11(24)ին, 12 աշխարհական և երկու քահանաները Երզնկա բերին, ուրկէ պիտի տանին կարին: Երեք գիւղերն ալ քահանայ չմնաց: միայն ձերուսի Տ. Յակոբը կայ, որ ձեռքերը գողգողալուն համար հանգստեան կոչած էին:

Քաղառիճ գործուած խռթմութիւններէն յետոյ, Կասիսի կառավարիչը կը կանչէ Գիւլի Տէմիր կոչուած նշանաւոր սփրաքործը, որ ցարդ զէնք առած աւաղակութիւն կընէր, և քանի մը ոստիկաններով կը զրկէ Դաւիթներ գիւղը: Այս հրէշը սոսկալի անգթութիւններ կը գործէ այնտեղ: Սկիզբէն գիւղացիները ձեռնէ, տաղելէ, իւղով այրելէ յետոյ՝ քանի մը զէնք և 30 ոսկի կառնէ և գիւղին Գրիգոր քահանային հետ միւթարը և աղա մը կառավարութեան կը զրկէ: որ քանի մը օր քահանայն քանտարկելէ յետոյ, երկու օր առաջ զրկած է կարին:

Չարագործ Գիւլին Դաւիթները միւտիւր դարձնելէ վերջ կերթայ Թորթան. հոն ալ շատ անգթութիւններ կը գործէ և վեց մարդ կապելով կը զրկէ բանտ: Այս գիւղին Գրիգոր քահանան և ուրիշ երկու մարդ 3 ամիս առաջ ձերբակալած և զրկած են պատերազմական ատեանը:

Սոսիսորդական տեղապահը քանի մը անգամ խօսեր է կառավարութեան թէ քահանաները գիւղական գործերու չեն խառնիր. սակայն դարձեալ կը նախատեն և պատերազմական ատեան կը զրկեն, որ հայ ժողովուրդը առանց հոգեւոր միւթարութեան մնայ:

Երզնկայէն և Կասիսէն յետոյ կարգը կուգայ Գուրուշայի. հոն ալ ոստիկան չաուշ մը սոսկալի անգթութիւններ կը գործէ: տուններ վառելը, ոչխարներ առնելը, մարդիկ բանտարկելը սովորական բաներ են:

Ինչ որ ամէնէն սոսկալին է, յիսնապետ մը կերթայ Գուրուշայ և այնտեղ ժանտարմայի չարագործ չաուշին հետ խորհրդակցելով նամակներ կը զրկեն բոլոր թուրք, քուրդ և զըզըրպաշ գիւղերը որ վարի և վերի Արմատաներու վրայ յարձակին և հայերը ջարդեն: Կառավարութիւնը կիմանայ և հիմա իբր թէ կը հետապնդէ եղեր նամակներէն մէկը ձեռք ձգելու:

Այս գիւղերուն մէջ ալ խուզարկութիւններ կատարուելէ, դրամ և դէնք առնուելէ յետոյ ջարդի երկիւղ ևս կը տիրէ:

ԼՈՐԻՍ ՄԷԼԻՔՈՅԵԱՆ

ՎԱՆԷՆ ԼՈՐԻՍԵՐ

Վանի երկրագործական մարմինը որոշած է կողմաւէն բերել տալ կարգ մը երկրագործական գործիքներ և ատոր համար նահանգապետութիւնը 1000րդ տրամադրած է, զնուսի գործը յանձն առած է ռուսական գիւղատնտես պ. Ագամ Գէորգովի: Մտադրութիւն կայ նաև օգտուիլ թիւրք երկրագործական մթերանոցի գործիքներէն, որ ալան թալանի ատեն յափշտակուելով ասոր անոր քովը կը ձևան: Յայտարարութիւն եղած է, որ այդ գործիքները բերուին կեդրոնացուն նահանգապետութեան տրամադրութեան տակ: Մինչև հիմա բաւական բերուած են:

«Եղբայրական Օգնութեան» ժամանակը նիստ ունեցաւ յունիս 16 (29) ին, ուր նկատի առնուելով կոտորածին հետեւանքով գիւղերու մէջ առաջ եկած աշխատող բազմակնքու ահագին պակասը, որով անկարելի կը լիար հունձքերը վերցնել և վերահաս սով մը ստոյգ կը դառնար, որոշեց հեռագրել կաթողիկոսին, որ «Եղբայրականի» ծախքով և թիֆլիսի Գիւղատնտեսական Ընկերութեան ցուցմունքով տանական հատ հնձող և կալսող մեքենաներ ղըրկւին վանձու առնուելու մէջ գործածելու համար, նաև նկատելով որ համաճարտկները մեծ աւերներ կը դարձնեն ժողովուրդի մէջ, որոշուեցաւ հեռագրով խնդրել որ բժշկական յանձնախումբեր փութացնեն անյապաղ: Այդ հեռագրերը նոյն օրն իսկ տրուեցան:

Երկրագործական մարմինը կը հաղորդէ թէ նկատի ունենալով այս տարւան ցանքերու առատութիւնը, հունձքը նախորդ տարին կրկինը պիտի ըլլայ, եթէ սակայն կարելի ըլլայ ժամանակին ջուր հասցնել արտերուն:

«Վան. Տոսպի» նախկին տնօրէն Արմենակ Տէր-Պողոսեան խօշապի շրջանին կառավարիչ անուանուած է:

Ռուբէն Եատուրեան անցած է հաշտարար դատարանի կազմին մէջ:

Մոկսէն կը հաղորդուի թէ Դրոյի բանակը ազատած է 1000 ի շախմատ, որ գերի տարուած էին խլանի, վարի Սպարկերտի և Մարտանքի շրջաններէն: Դեռ քիւրդերու քով կը մնան 100 ի շախմատ գերիներ և փոխադարձաբար 70 քիւրդ գերիներ՝ հայերու քով:

(Վան. Տոսպ)

Հայկական Կենտրոնական Կոմիտէի նախագահը Վանի նահանգապետ Արամէն ստացել է հետեւեալ հեռագիրը. «Հարկաւոր են հնձող և

կալսող մեքենաներ: Արագօրէն տարածուած է բժաւոր և ստամոքսային տիֆը: Պահանջուած է եռանդուն կըռու վարակիչ հիւանդութիւններ զէմ: Կրկին ուղարկեցէք բժիշկներ, ֆելդշերներ և դեղօրայք:»

Մոկսէն Արամ Մակարեանը, Մոկսուաի Հայկական Կոմիտէի յանձնարարութեամբ, Երևան. Վան կը տանի մի վագոն հետեւեալ իրերով. Մոկսուաի Կոմիտէի կողմէն, 37 արկղ դեղօրայք և վիրակապական իրեր Վանի և այլ գիւղերի համար. Մոկսուաի Կանանց Կոմիտէի կողմէն — կամաւորներին համար — 500 կաթսայ, 500 ջրի աման, 500 շայնիկ, 500 կրօժկա, 300 սուլիչ, կէս միլիոն սիկարէթ, 3 արկղ լուցկի. փախտականներին համար — թէյ, շաքար, աճառ և 3.600 կանդուն կերպաս:

ՌՈՒՍ ԶՕՐԱՅԱՆԱԿԸ ԹԻՒՐԿԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Պետրոգրադ, 28 յու.

Մուշի ուղղութեան մէջ, թշնամիին գիմադրութիւնը կը շարունակուի որովհետեւ թիւրքերը մեծ օգնութիւններ ստացած են: Մեր հեծելազօրքի քաջարի գունդերէ մին ուժգնապէս յարձակեցաւ և սրէ անցուց թիւրքական երկու քոմրաճիներ, ողջ ճիւղացածները յետ մղելով Եփրատ գետի աջ ափին վրայ:

Պետրոգրադ, 5 օգոստ.

Օլթիի ուղղութեան մէջ, թիւրքերը արտաքսուեցան Նորչէնի երկրամասէն:

Սարրգամիշի ուղղութեան մէջ, կառէ մը յետոյ գրաւեցինք Ալաքիլիս, Յարս և Արոտս գիւղերը:

Ալաշկերտի ուղղութեան մէջ, յամա կռիւները կը շարունակուին:

ՖՐԱՆՍԱԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՊԱՏԳԱՄԱԳԻՐԸ

Ֆրանսական Հանրապետութեան նախագահ Տ. Ժուանքարէէն խորհրդարանին ուղղուեցաւ հետեւեալ պատգամագիրը որ կարդացուեցաւ Երեւանի խորհրդարանի և Երեւանի ժողովների օգոստոս 5 ի նստին մէջ:

Տիարներ ձերակուտականներ, Տիարներ երեսփոխաններ,

Բնական պիտի գտնէք որ մէկ տարի պատերազմէ յետոյ Հանրապետութեան նախագահն ալ իրեն համար պատիւ մը համարի կառավարութեան և խորհրդարանին ձայնակցիլ, հիացման և երախտագիտութեան յարգանք մը մատուցանելու համար ազգին և զօրաբանակին:

Երբ տառերու ամիս առաջ երկրին յանձնարարքի այն «օրբադան» միութիւնը (union sacrée) որ յաղթութեան պայմաններէ մին էր և է այժմ, չէի տարակուսեր թէ իմ կոչս պիտի լսուի անմիջապէս: Միայն մեր թշնամիները, որոնք երբէք չեն ճանչցած Ֆրանսան, կրնային կարծել որ մեր անհամաձայնութիւնները աշակցութիւնը պիտի ընծայենք իրենց վայրենաբարոյ յարձակման:

Ճիշդ այն ժամին որ կը ծանուցանէին թէ Փարիզի մէջ խաղաղութիւն ծագեր է, մայրաքաղաքը այն լուրը և հանդարտ կերպ

պարանք կառնէր որ կունենան մարդիկ երբ պաղարին կերպով որոշուած մը կուտան: Ամենամեծ քաղաքներէն մինչև ամենափոքրիկ քաղաքները եղբայրութեան մեծ հոսանք մը կանցնէր որ ժողովրդին մէջ, ինչպէս և խորհրդարանին մէջ, ներքին վեճերի մինչև իսկ յիշատակը կը քշէր կը տանէր: Գործաւոր և զործատէր, գիւղացի և քաղաքացի, ժողովուրդն ամբողջովին թշնամիին դէմ կեկէր:

Տարիէ մը ի վեր այդ համաձայնութեան կամք չէ թուցած. ոչինչ պիտի կրնայ տկարացնել այն: Եթէ Վերմանիան մեզ իրարմէ բաժնելու համար յայտ կը դնէ ժամանակին վրայ, նոյնպէս խոշոր սխալ մը կը գործէ ինչպէս գործեց անցեալ տարի: Ժամանակը չթուցներ Ֆրանսական խաղաղութեանը, ալ աւելի կամրապնդէ զանոնք: Որովհետեւ միացած է, մեծ և զօրաւոր է Ֆրանսան, որովհետեւ միացած է, ինքնագոյն և հանգարտ է ան:

Ամեն օր, ամենափոքրիկ գիւղերին մէջ անգամ, ձերանիներ, կիններ, տղայների ինքնայօժար գործակցութեամբ կապահովուի սեղանի կեանքի կանոնաւոր ընթացքը, կարգադրութիւններ կը լինին սերմնացանութեան, հողի մշակման, հունձքերը վերցնելու և աշխատանքի կազմակերպութիւնը կը նպաստէ ժողովրդական ոգիին մէջ պահպանելու համբերութիւնն ու հաստատամտութիւնը: Ամէն օր, ունէ կուսակցութեան և ունէ գաւառական պատկանող Ֆրանսացիներ իրենց նուէրը կուտան պետական դանձին և ամենօրեայ աշխատանքի ազնիւ հետքերը պահպանելու ներքին իրենց խնայած ունիւնը կը բերեն կը յանձնեն զրամատուներին, թղթադրամով փոխանակելու համար:

Անհուրբ, Երկրը միևնոյն մասնման և միևնոյն որոշման վան օրինակը կուտայ: Այն վեհանձն նախանշալուցութիւնը

որ բոլոր Ֆրանսացիները կը գրգռէ գործելու և աշխատելու հայրենիքի պաշտպանութեան շահին համար, և որը կը քաջալերէ խորհրդարանը հայրենասիրական հոգածութեամբ մը, այն ալ կը զօրացնէ հանրային միութիւնը, որովհետեւ երկրացիների ուշադրութիւնը դրաւոր ամենէն բարձր առարկային վրայ ամփոփուելով ամենքի գործունէութեան եռանդը, անձնական հակառակութեան ունէ յետին միտքեր գիւրդութեամբ մէկտեղ կը թողնին: Ուրեմն այդ վեհանձն նախանշալուցութիւնը կրնայ նպաստել և պէտք է նպաստէ ոչ միայն քաղաքական իշխանութիւնների կատարեալ ներդաշնակութեան, — առանց որին ամէն տեսակ անկարգութիւններ կը վախճուի որ ծագին, — այլ և անհատական բարի կամքերի կարեւոր գործակցութեան անհատական կորովներ, որոնք զիտեն կարգապահութեան ենթակուիլ: Ամէն ժամանակ այդ է եղած ազգի մը մեծ ուժը: Պատերազմի ժամանակ, կորովները որչափ ալ հզօր լինին և բազմաթիւ, երբէք չափազանց չեն: Նոյնպէս երբէք ալ աւելի պէտք չունին, իրենց ամբողջական ազդեցութիւնը յառաջ բերուած համար, իրենց գործունէութիւնը լաւագոյն կերպով համակարգուելու խորհրդին գեղեցկութիւնը լուսաւորածաւ կը ցոլայ զօրաբանակին մէջ:

Զօրաբանակը, որը ազգը կազմած է իւր իսկ մարմինն, իսկոյն հասկցաւ իր գերի մեծութիւնը, նա գիտէ թէ ինք կը կուտի մեր ցեղի, մեր աւանդութիւնների և մեր ազատութիւնների փրկութեանը համար: Նա գիտէ թէ Ֆրանսան և իր զանաւորների յաղթութիւնն կախում ունին մեր քաղաքակրթութեան արագացն և մարդկութեան բաղդը: Պատմական այդ մեծ պարտականութեան եռանդուն զգացումը ինքնաբերաբար թափանցած է մեր ցամաքային և ծովային զօրքերի ամենէն համեստի օրտին մէջ: Անոնցմէ իւրաքանչիւր

չիւրը ամբողջովին ձուլուած կընուած է մայրենի Ֆրանսային մէջ և անոնք որ պատերազմի դաշտին վրայ կիշնան, չեն վախնար մեռնելէ որովհետեւ իրենց մահով Ֆրանսան կապրի և պիտի ապրի յաւիտեան: Իր սպայներէն և իր մարդերէն, որոնք վտանգի ենթարկուած են շարունակ, փոխափոխ և յոյս կը ձառագայթեն անդադար:

Դեռ երէկ, թոյնութիւն ստացած զօրքեր (permissionnaires) որոնք իրենց զուարթութեան և իրենց օրինաւոր հոգարտութեան սփոփանքը տարած էին իրենց տուններ, առաջուանէն աւելի եռանդուն և աւելի հաստատակամ կը վերադառնային ռազմաճակատը:

Վերմանիան իր հոգորտութեան մարտականք մէջ երեւակայած էր Ֆրանսան թեթեւամիտ, դիւրագրկիտ, փոփոխական, իր ծրագիրների մէջ յարստակութեան և իր ջանքերի մէջ տոկոսութեան անկարող: Ֆրանսական ժողովուրդն ու բանակը պիտի շարունակեն այդ զրպարտական զատողութեան դէմ ցոյց տալ իրենց հանդարտ ուժի իրականութիւնը: Անոնք չեն վրդովուիլ ո՛չ այն սուտ լուրերէն որոնք կը ջանան մութին մէջ սրաշարիլ տկար հոգիները, ո՛չ թշնամի ցուցարարների խաղաղասիրական աղմկալի բողոքներէն, ո՛չ ալ այն կեղծանոյշ և նենգամիտ խօսքերէն որ կասկածելի գործակալներ մերթ ընդ մերթ կը մրմնջեն չէզոքների տկանին ի վար: Վստասութեան պարզամիտ խորհուրդներ, բարոյալքման զուր փորձեր, որոնցմէ չյուզուի ոչ ոք Ֆրանսայի մէջ:

Միակ խաղաղութիւնը որ կրնայ ընդունիլ Ֆրանսական Հանրապետութիւնը, այն է որ պիտի երաշխաւորէ Եւրոպայի ապահովութիւնը, որ մեզի պիտի թոյլատրէ շնչել, ապրիլ և աշխատիլ, որ պիտի վերականգնէ անգամատուած հայրենիքը և որ ազգուսպէս պիտի պայտայանէ լիկ գետ

մանական փառասիրութիւնների վերադին յարձակման դէմ: Արդի սերունդները Ֆրանսայի համարատուներն են ապագայ սերունդին առջև: Անոնք չպիտի թողուն որ մեր նախնիքներէն իրենց անցաւոր պահպանութեանը վստահուած աւանդը որբապղծուի կամ նուազի: Ֆրանսան կուզէ յաղթել, պիտի յաղթէ:

ՄԱՀԱՅՈՑԻ ՏԻԿԻՆ ԹԱԳԻՈՐ ՓԱՇԱԻ

Ցաւով կիմանանք որ Ալի Տիկին Զեյնէ-Երանուրի ԱԿՈՐԵԱՆ ՓԱՇԱ (ծնեալ Պետրոս Ամիրա Խօրտան, ճի), որ իր ամուսնի թագաւոր փաշաի մահէն ի վեր Եգիպտոսէն Փարիզ քաջուած կապրէր, 75 տարեկան հասակին մէջ իր մահկանացու կեանքը կնքեր է յուլիս 30ին, իր բնակարանի մէջ (95, boulevard Malesherbes): Մարմինը Ալեքսանդրիա (Եգիպտոս) փոխադրուելով այնտեղ կը կատարուի թաղումը:

Տիկին Թագաւոր փաշա ինչ ինչ առիթների մէջ ցոյց տուած է իր ազգասիրական եռանդը առատաձեռն նուիրատուութիւններով: Նոյնպէս և իր հօրամոյն օրդին Լեոն Պէյ Ակոբեան՝ որ յատկապէս կիլիկիայի հայերի բարգաւաճման դուար մը յատկացուցած և Եգիպտոսի «Հ. Բ. Բ. Միութեան» բարերար անդամներէ մին հանգիստացած է:

Մեր խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնենք Լեոն պէյ Բակոբեանին և իր ազգականներ Մաքսուտեան, Թագթագեան, Եւսուֆեան,

Խորասանճեան, Բրունգուլեան,
Սպարթաքեան, Միսաքեան և Աւե-
տիքեան ընտանիքներին:

ԹԻՐԻՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թէեւ Գերմանացիները կ'ապօրի
մէջ գործարաններ հաստատած ազ-
մամթերք կը շինէին, բայց ածուխի
պակասութեան պատճառով այդ գոր-
ծարաններ սկսած են դադարիլ բանե-
լէ որովհետեւ ուսն աւատորմը Սե-
նթովին վրայ տիրապետած է և չթո-
ղուր Զօնկուլտագէ, էրէյնիէ և այլ
տեղերէ ածուխ փոխադրել կ'ապօրի:

— Լուր կայ թէ Թիւրքերը արա-
գօրէն կամրացնեն Սեբաստիան երեք
գծով. 1. Չամլը պէլի գիծ. 2. Ղո-
չասար-իլատիկ դէպի Մուրատլու. 3.
Քիւմէլէն մինչև Եադի Գըշլա:

— Տէտէպաճէն լուր ստացուած է
որ դաշնակիցները ընդծովեայնները
քանդեր են Ղալաթիայի կամուրջը:

— Դաշնակից նաւատորմէն յաժա-
նաւ մը և դորմիտանաւ մը գնացին
ցոյց մ'ըրին կիլիկիայի Գուրբըրըն-
սանդըթի առջև, խորտակեցին շատ
մը մասուններ և գայլերն որոնք
ծովեղբայր քաղաքներին և գերմա-
նական ընդծովեայններին համար քա-
րիւղով բռնաւորուած էին: Յամա-
քին վրայ պէնդինի մեծ մթերանոց
մը այրուեցաւ մարտանաւերի թնդա-
նօթած գոթիներէն:

յարձակելով Զմիռնի վրայ, քանդե-
ր են կազի գործարան մը և քարիւղի
մթերանոց մը: Անգլիֆրանսական
նաւատորմի խոսիւ կը հսկէ փոքր
Ասիայի ծովեղբայր պաշարման, նե-
ղուցէն սկսած մինչև Սքայա Նովա,
Սամոս կղզիին դիմացը:

ՏԱՐԱՆԻՆԷ

Ֆրանսական կառավարութիւնը
Արևելքի զօրաբանակին գլխաւոր
հրամանատար նշանակեց զօրավար
Սարայը, զօրավար Կուրօի տեղ, Զօ-
րավար Սարայ 59 տարեկան է,
վերջերս ֆրանսական ազգաճակա-
տին վրայ շրջ զօրաբանակի հրամա-
նատարութիւնը կընէր և քաջութե-
ամբ նշանաւոր հանդիսացած էր:

— Դաշնակիցները ընդծովեայ մը
գործիւն հար ընկղմեր է թիւրքական
«Խայրէտտին-Պարպարոս» զրահա-
ւորը:

— Աթէնքէն կը հեռագրեն օգոստ-
9ին. «Երկու օրէ ի վեր յարձակում
ներն ուժգին կերպով վերսկսած են
Տարտանէլի մէջ: Յամաքին վրայ
զգալի յառաջդիմութիւններ ըրին
դաշնակիցները, մեծ կորուստներ
պատճառելով թիւրքերին. մինչոյն
ժամանակ դաշնակիցներին նաւատոր-
մը ուժեղացնելով Նեղուցները վնաս-
ներ հասուց անոնց: »

ԹԻՐԻՔԵՐԻ ՊՈՒԼԿԱՐ

ՀԱՄԱՉԱՍՅՈՒԹԻՒՆՆ ԿԸ

Պուլկարիայի դիրքը դեռ անորոշ
կը մնայ: Ըսուեցաւ թէ թիւրքե-
պուլկար համաձայնութիւն մը գոյա-
ցած և դաշնագիր մը կնքուած է,
բայց այդ լուրը չհաստատուեցաւ:
Տէտէպաճէն Մուսթաֆափաշա տա-
նող երկաթուղային գծին, որի մէկ
մասը թիւրքերին կը պատկանի,
ամբողջովին պուլկարական երկա-
թուղային վարչութեան յանձնուիլը
առնուողական դաշնագրի մը կնքուե-
լուն հետեանքը եղած է քաղաքական
դաշնագրի մը:

ՀԱՄԱՐԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Վերջապէս Գերմանները օգոստ-
5ին ուսական Բլոնիայի մայրաքա-
ղաքը Վարսովի (աուսերէն՝ վարշա-
ւա) մտան: Ռուս վերջապահ զօրքե-
րը յամառ դիմադրութիւն մ'ըրին
որի միջոցին ուսական բանակի մը-
նացորդ մասն ալ կանոնաւորապէս
նահանջեց: Ռուսերն օր առաջ ամէն
բան վարսովիէն փոխադրած տա-
րած էին ապահով տեղ, այնպէս որ
Գերմանները մտան դատարկ քաղա-
քի մը մէջ ու Ռուսերը աւարի բան
թողած չէին:

Ռազմագիտական քննադատները
շատ կը գովեն Նիկոլա մեծ զքրի

մարտունակ ուղղով պայքարող ան-
տանգ նահանգը: Աւելի քան էր ան-
շուշտ կամովին յետ քաշուիլ վար-
սովիէն քան թէ այնտեղ մնալով չըր-
ջապատուիլ բազմապատիկ աւելի
գերման զօրքերէ և գերի բռնուիլ
կամ բնաջինջ գառնալ: Դատարկուած
քաղաք մը կարելի է վերստին դրա-
ւել յետոյ, բայց ոչնչացած զօրաբա-
նակի մը մարդերը չէ կարելի կեն
դանացնել, վարշաւային Գերմաննե-
րէ դրաւուիլը թէեւ տխրաւիթ բան
մ'է, բայց պատերազմի արդիւնքին
վրայ վճռական ազդեցութիւն մը
չկրնար ունենալ որովհետեւ վերջա-
պէս տեղական միջադէպ մ'է այդ,
մինչդեռ ուս զօրաբանակը որ գերի
բռնել կը ջանային Գերմանները,
անվնաս մնացած է:

Գերմանները մեծ ուրախութեան
հանդէպներ կատարեց, գիշերը լու-
սավառութիւններ քրեր են Պերլինի
և ամբողջ Գերմանիայի մէջ. իրենց
լրագիրներն ալ սկսած են գրել թէ հի-
մա կարելի է պարտուած Ռուսիայի
հետ առանձին պայմաններ կապել
խաղաղութեան համար: Բայց հաշ-
ւի չեն առնել նախ որ դաշնակից
տէրութիւնները առանձին խաղա-
ղութիւն չընելու համար պայմանա-
դիր կնքած են իրենց միջև և եր-
կրորդ որ 170 միլիոն բնակիչ ունե-
ցող Ռուսիան, ոչ թէ վարսովի մը,
այլ այդպիսի մի քանի քաղաք ալ
վրայ տալով յաղթուած Համարուիլ:

Նախդէռն Ս. 1812ին մինչև Մոսկուա
մտաւ, բայց իր այդ յառաջխաղա-
ցումը իր յաղթուն պատճառ
դարձաւ:

Խաղաղիները թէեւ կամայ կա-
մայ, բայց դժուարութիւններին
յաղթելով միշտ յառաջանալու վրայ
են: Այդ «մանտլին նուագող» Խա-
ղաղ զօրքերը, ինչպէս անուանած
էին զանոնք աւստրիացիներէն ար-
համարհաբար, Գարսոի վրայ դրա-
ւեցին արդէն Կորիցիա քաղաքին
պաշտպանող և հզօրապէս ամրացած
բարձունքների գրէթէ բոլոր գիծը,
ի բաց առեալ հիւսիսային վերջին
ծայրը, Սան-Միշէլի գագաթը: Այդ
կուսի մէջ Աւստրիացիներէն 3.200
գերի առած են և շատ մը ուղղա-
մթ երբ:

Գերմանացիներին վաժի կողմը
Ֆրանսացիները դրաւած բոլոր դիր-
քերին դէմ ըրած յարձակողական
կատաղի ջանքերը պարապ կանցին:
Այդ դիրքերը որ տոնելը շատ աւե-
լի դժուարին էր, զանոնք այժմ պա-
հելու մէջ չեն տկարանար Ֆրանսա-
ցիները:

ՆՈՐ ՍՏԱՅՈՒՄՈՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Paris. B. A. SOUSSE. L'Édition
de M. Paul Doumer. (Paris, 9, rue Ga-
ranciére, Plon-Nourrit & Cie. 1915.
Edition du «Foyer», Hôtel du Foyer 34,
rue Vaneau, Paris). — Prix: 25 centi-
mes.

(40 երեսներէ բաղկացած տետրակ մ'է
որ կը պարունակէ Տ. Արշակ Զոգանեանի
ըրած բանաստեղծութիւնը Թիւրքահայաս-
տանի վրայ, 1915 մայիս 25ին Ֆուայէի
ապարանքը հաւաքուած ունկնդիրներին
առջև: Վերջը կցուած է Երեսփոխանական
ժողովի նախկին ատենապետ Տ. Տումէրի,
որ այդ բանաստեղծութեան (conférence)
ժողովին կը նախագահէր, Հայերին և Բա-
նաստեղծ համար արտասանած համակրա-
կան և քաջալերական խօսքը: Տ. Զոգա-
նեան իր այս բանաստեղծութեան մէջ յաջո-
ղած է, թէեւ ամփոփ, բայց շատ գրաւիչ
կերպով ներկայացնել Հայ ժողովրդի փառա-
ւոր անցեալն ու տխուր ներկայն, Արևել-
քի մէջ անոր կատարած դերը, ներկայիս
մէջ աղատութեան դատին մատուցած ծա-
ռայութիւնները, Հայ ազգի պահանջներն
ու յոյսերը և այլն: Կարծէ որ Հայեր այս
հրատարակութենէն բազմաթիւ օրինակներ
ստանալով — մէկ հաւը 25 սանդիւմ է
Փարիզի մէջ և կը ծախուի վերոյիշեալ
Բլոն Նուսի և ընկ. գրապատասխանը —
տարածեն Ֆրանսացիներին և ֆրանսագէտ
Եւրոպացիներին մէջ, հանչուելու հա-
մար Հայ ազգը, վարպետի ձեռքով գծուած
պատկերի մը մէջ ներկայացուած, որ կը
ցոյան այս ազգի ընդունակութիւններ և
իդէալը:)

FRANCE TOUJOURS!... FRANCE
QUAND MÊME!... «Car la France est
éternelle, et rien de ce qui est la France
ne saurait périr».

(Հիմնադիր փորագրուած պատկեր մ'է,
ֆրանսական հայրենասիրութեան ներշնչ-

ման արդիւնք: Հոն կը ներկայանան ֆրան-
սական պատմութեան փառապանծ գէմքե-
րը իրենց ժամանակագրութեան կարգով և
իրենց ժամանակի զղեստներով, Vercin-
gétorixէն սկսած մինչև ներկայ պատե-
րադմէն մէջ կառույ ֆրանսական դօրքերը,
մագոսները (poilus):

Այս գեղարուեստական և պատմական
տեսակետներով հետաքրքրական պատկերը,
որ 48 հարկերով բաժանուած է լայնութիւն և 1
մէդր ու 15 հրդ. բարձրութիւն ունի, ըս-
տանալ ուղղորդելու պէտք է դիմեն հրատա-
րակին որի հասցէն է Editions Delandré,
11, rue Bergère, Paris (9e): Գինն է
2 ֆր. և 25 սանդիւմ, յանձնարարուած
ծրարով զրկուելով:)

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

ԾԱՆՈՒ ԳԻՐՔԵՐ

Արմենիայի խմբագրատան մէջ ծախու-
կը գտնուին, ի միջի այլոց, և հետեւեալ
գիրքերը, որոնց արժէքները նշանակուած
են իրենց առջև:

Մարտէլէն դուրս զրկուելու հանապար-
հածախքը զնոյն վրայ է. ուստի հաշ-
ւի դիւրութեան համար կը նշանակենք թէ՛
Մարտէլէն մէջ ծախուելու գինները և թէ՛
փոստով ուղիւ քաղաք զրկուելու գինները:
(Այս վերջինները փակագծի մէջ գրուած
ներն են): Արժէքը կանխիկ չստաց-
ւած գիրք չըրկուի: Արձանագրուած (re-
commandé-registered) ծրարով ստանալ
ուղղորդելու պէտք է 25 սանդիւմ աւելի զըր-
կեն իւրաքանչիւր ծրարի համար որ 2 ֆր-
10էն աւելի պէտք չէ կռնէ:

ՁԱՆԱԶԱՆ, ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Հ. Ա. Գոմարճեան. — ԲԱՌԻՐԻՔ
ԴՅՈՒՄՈՒՆԻՆԵՐ (1915):

(Գրպանի փորագրի բառարան մ'է 710
երեսներէ բաղկացած, տփանագին և ֆրան-
սերէն գրէթէ բոլոր գործածական բառե-
րը պարունակող. վերջը գրուած է նաև
անկանոն բայերի խոնարհումը:)

Հ. Ա. Գոմարճեան. — ԳՐԱՊԻԿԻ-
ԲԱՌԱՐԱՆ, ՀԱՅ-ԳՈՂԴ. 1914:

(Մանր տառերով ու մաքուր տպագրու-
թեամբ 360 երեսներէ բաղկացած բառ-
գրքով մ'է որ 5.000ի շուրջ բառ կը պա-
րունակէ և վերջն ալ ընտանեկան կարգ մը
խօսակցութիւններ գրուած են, ֆրանսա-
կան բացատրութեան ոճերին ծանօթացու-
նելու համար) 1 ֆր. 05 (1,10):

(Գանթարեան) Բառարան Գաղղիէն
Հայերէն-Տօնկէրէն հայտատա. ծոխացած,
Բ. տպագրութիւն. 1912: Մանրատառ եր-
կիւնեան 1238 երեսներէ բաղկացած ստուար
գործ մը: Ֆրանսերէն իւրաքանչիւր բա-
ռի հնչումը հայերէն տառերով ալ գրը-
ւած է: Գին 6 ֆր. և 50 սնդմ. (Մար-
տէլէն դուրս զրկուելու հանապարհածախ-
քով 7 ֆր. և 80 սնդմ.):

Ն. զին լաթակազմ, 8 ֆր. և 30 սնդմ.
Մարտէլէն դուրս՝ հանապարհածախքով-
9 ֆր. և 50 սնդմ.):

Գործնական Քերականութիւն ֆրանսե-
րէն լեզուի Անի ոճով. 7րդ տպգր. յա-
ւելուածներով. 1910: Ա. մաս 1 ֆր. և 20
(ճապրիւթով. 1 ֆր. և 40 սնդմ.):

Նոյն Բ. մաս 1 ֆր. և 10 սնդմ. (ճ. 1 ֆր.
և 20 սնդմ.):

ՏԵՕԵՆ—ԽՄԵԱԳԻՐ

Մ ՓՈՐՓՈՒԳԱՆԴԱՆ
ՄԱՐՍԵՅԼ

Հայերէն Տպարան Մ. Փորպուպեանի
Le Gérant: François CARRIERE.
Marseille. — Imprimerie du Midi